

Annotation

Kazakov Y. Y. Problems of application of legislation on banking secrecy. — Article.

The article is devoted to consideration of relevant issues, according to the change, namely increase, of demands of current conditions of national and international economy development of the state, instant progress of international interaction new meaning of aspects of bank activity is gained, especially organization and safeguarding of its functioning. The aim of the present research is to expose the key contradictions, obstacles and problem points in the context of practical usage of bank secrecy law.

Keywords: bank secrecy laws on banking secrecy, information.

УДК 346.51(477)

І. П. Поповська

**ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Актуальність дослідження правових принципів розроблення програм розвитку господарської діяльності обумовлена тим, що значна більшість відповідних програм в Україні — це декларації, які відірвані від свого економічного обґрунтування та в яких завдання не пов'язані з комплексом заходів організаційного та фінансового характеру.

У процесі розроблення та реалізації програми можуть брати участь різні суб'єкти: державні органи, організації, установи, фонди, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарської діяльності державного і приватного секторів економіки. Але на яких принципах здійснюється розроблення державних і регіональних програм, забезпечення їх реалізації, на яких умовах суб'єкти господарювання вступають у відносини з державою при програмному регулюванні господарської діяльності, законодавство не надає відповіді, яка могла б викликати інтерес і довіру суб'єктів господарювання до програм. Разом із тим це необхідно, щоб «уникнути диктату держави щодо учасників реалізації програми, з одного боку, а також не обов'язковості її учасників щодо виконання взятих на себе зобов'язань» [1, 92–93].

Ступінь наукової розробки проблеми. Окремі аспекти програмного регулювання господарської діяльності досліджувались такими теоретиками, як: В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменський, О. П. Подцерковний, В. П. Марущак, В. В. Добровольська, О. А. Беляневич, В. С. Мілаш, Д. М. Стеченко та ін. Однак комплексного дослідження системи принципів розроблення програм розвитку господарської діяльності не здійснювалося.

Разом з тим саме у принципах розроблення програм розвитку господарської діяльності знаходить своє вираження сутність програмного регулювання. Як ґрунтовно зазначає Ю. В. Кудрявцев, правовий принцип (виражений мінімум тексту) містить набагато більше інформації, ніж конкретна і багатослівна норма [2, 98]. Принципи покликані відіграти роль важливого приводу

(«стиснутої пружини»), енергія якого збільшує цілеспрямованість і точність дії норм [3, 27].

Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» у ст. 2 закріпив правові принципи державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. Це такі принципи, як цілісність, об'єктивність, науковість, гласність, самостійність, рівність, дотримання загальнодержавних інтересів [4]. Однак зазначених принципів недостатньо для створення ефективного правового поля у сфері програмного регулювання господарської діяльності.

Зокрема, закріплення в законі принципу науковості (зміст якого в законі визначається методологією розроблення програм) і принципу об'єктивності (який полягає в тому, що програмні документи розробляються на підставі даних, які надходять від органів державної статистики та інших органів) відображає лише механічну, тобто процедурну характеристику процесу розроблення програми, але не пов'язує ці засади з елементом змістовного характеру. Саме цим елементом повинен виступити принцип доцільності. А встановлення в законі принципу дотримання загальнодержавних інтересів без урахування приватних інтересів суб'єктів господарювання, здається, що не відповідає умовам ефективного індикативного планування, при якому суб'єкти господарювання повинні бути зацікавлені у виконанні програм.

Метою статті є визначення основних засад формування правового господарського порядку у сфері розроблення та реалізації програм розвитку господарської діяльності в Україні.

Беручи до уваги основні чинники, які обумовлюють дієвість та результативність програм розвитку господарської діяльності в Україні, можна запропонувати наступні правові принципи їх розроблення.

1. Принцип доцільності.

Даний принцип передбачає обґрунтовану необхідність програмного регулювання державою розвитку тієї чи іншої сфери господарської діяльності з метою вирішення конкретних наявних у ній проблем. У літературі визначається, що закріплення цього принципу в законодавстві дозволяє розв'язати проблему «зарегульованості» відносин між владою та бізнесом [5, 51].

При розробленні певної програми, яка дозволить вирішити існуючі проблеми в господарській сфері життєдіяльності держави або регіону, необхідно обґрунтувати, чому дана проблема не може бути вирішена за допомогою ринкових механізмів, а повинно мати місце державне регулювання, до того ж за допомогою такого інструменту, як програма. Це, у свою чергу, передбачає визначення й аналіз усіх прийнятних альтернативних способів досягнення поставленої мети, у тому числі і тих із них, які не передбачають безпосереднього державного втручання. Програмне регулювання господарських процесів повинне виходити зі стану і динаміки самого ринку, рівня його розвитку, а також захисту прав та інтересів усіх суб'єктів ринку.

Доцільність застосування програмного регулювання господарських відносин має бути зумовлена тим, що в основі переваг програмного підходу знаходиться

його унікальна здатність системно впливати на предмет регулювання, як би стягуючи навколо єдиної мети і політичні, і соціальні, і економічні, і екологічні, і багато інших рішень. Використання програмного методу є доцільним для розв'язання багатофакторних, багатоаспектних і суперечливих проблем розвитку господарських відносин, а в деяких випадках — і єдиним діючим методом.

Характерними властивостями програми як форми інтеграції ресурсів і видів діяльності, форми організації процесів виконання планових завдань у науковій літературі виділяють: комплексне включення до програми всіх необхідних і достатніх заходів незалежно від відомчої належності виконавців; визначення спеціального органу управління, відповідального за здійснення запланованого комплексу заходів, наділеного відповідними повноваженнями і ресурсами; можливість визначення строку виконання програми та інші [6, 32].

Також слід зазначити й те, що наявність серед затверджених програм вкрай дрібних за обсягами фінансування свідчить як про несуттєвість обраних для вирішення програмним методом окремих питань (а отже, і про недоцільність його застосування), так і «про спроби державних структур «вирвати» з державного бюджету хоч якусь частину коштів для фінансування або про прагнення зберегти свої ресурси від перерозподілу на користь інших державних структур» [7, 8].

Як зауважують російські теоретики В. Лексін і О. Швецов, відмовитися від справжнього програмного регулювання економіки, звівши справу до того, щоб іменувати програмними будь-які, а не ретельно відібрані, доцільні й контрольовані за кінцевим результатом дії, можливо, але прямим наслідком цього стане бездумне розмазування загальнодержавної скарбниці по всьому простору країни без будь-якого відчутного соціально-економічного ефекту [8, 25]. Тому за відсутності «фільтру», що відсіває проблеми, які не вимагають вирішення програмним способом, буде консервуватися ситуація, коли формування нової програми розглядається як канал одержання додаткового (до встановленого в непрограмній частині бюджетних витрат) бюджетного фінансування без позитивного соціально-економічного результату.

2. Принцип науковості.

Дотримання даного принципу повинне характеризувати саме змістовну сторону програм, а не процедурну. Адже принцип науковості полягає не тільки в тому, щоб програми розроблялися із залученням відповідних фахівців у тих сферах господарювання, щодо розвитку яких приймається програма. Розроблення програм повинне здійснюватися з урахуванням показників, отриманих вітчизняними і зарубіжними науковими дослідженнями, а також наявним позитивним досвідом розвинених країн. Підготовка до розроблення програми повинна починатися зі створення інформаційної бази, що охоплює статистичні та інші показники. Необхідними є показники, що характеризують розвиток господарської діяльності в передплановому періоді, передбачені в плановому періоді зміни законодавства та умов роботи, кон'юнктури ринку, стратегії уряду тощо.

Принцип науковості розглядався й у радянській юридичній літературі як необхідна умова ефективності планування. Так, автори вказували, що «для

підвищення рівня збалансованості планів і забезпечення режиму економії необхідно створення прогресивної нормативної бази витрат ресурсів і її постійне вдосконалення на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу» [9, 19].

3. Принцип збалансованості або узгодження приватних і публічних інтересів.

В умовах розвитку підприємництва сьогоднішня Україна перебуває в пошуках свого балансу ринкового господарства, яке повинно розвиватися на основі саморегулювання й державного регулювання економіки; свого балансу індивідуалізму і колективізму, оскільки головне в економічній вертикалі — відносини партнерства між органами державного управління і суб'єктами господарської діяльності. Владний елемент у цих відносинах не зникає, він присутній, але його зосередженням має бути не орган державного управління, а суспільний господарський порядок.

Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» закріпив принцип дотримання загальнодержавних інтересів, тим самим не забезпечивши в процесі програмного регулювання господарської діяльності досягнення балансу між інтересами держави та суб'єктів господарювання. Разом із тим закони функціонування й розвитку господарських відносин — це необхідна стійка взаємозалежність приватних і публічних інтересів, баланс яких є необхідною умовою досягнення загального добробуту.

Дотримання принципу узгодження приватних і публічних інтересів, у свою чергу, дозволяє забезпечити реалізацію положення ст. 5 зазначеного закону, відповідно до якого показники програмних документів повинні бути орієнтиром для розроблення суб'єктами підприємницької діяльності власних прогнозів, планів, бізнес-планів та інших документів.

Як свідчить світовий досвід економічного розвитку, «ринковий механізм» суспільного виробництва здатний функціонувати лише за наявності стабільного й прогнозованого правового простору економічних і політичних відносин. Якщо суб'єкт господарювання не знає або не розуміє, за якими юридичними правилами функціонує економіка, і не може більш-менш точно прогнозувати тенденції її розвитку, він ніколи не стане вкладати свій капітал у цю економіку.

Забезпечити узгодження приватних і публічних інтересів дозволяє лише індикативне планування, яке є способом залучення самостійних суб'єктів ринку на паритетних засадах із державою в процес розроблення та реалізації програм розвитку. Воно базується на використанні економічних важелів впливу на товаровиробників, покупців, ринок у цілому й дозволяє гармонізувати інтереси держави та приватного капіталу.

4. Принцип ефективності.

Дотримання принципу ефективності передбачає забезпечення досягнення внаслідок реалізації державної або регіональної програми максимально можливих позитивних результатів у розвитку господарської діяльності за рахунок

мінімально необхідних витрат ресурсів. Однак це не передбачає скорочення державних витрат (витрат місцевих бюджетів), необхідних для реалізації тієї чи іншої програми, а мається на увазі цілеспрямована, обґрунтована витрата коштів для реалізації такої програми, яка розроблена з урахуванням аналізу різних варіантів її здійснення, і обраний найбільш оптимальний ефективний варіант.

Програми повинні бути оптимальними, тобто забезпечувати досягнення цілей у можливо стислий термін і з найменшими витратами суспільної праці. При цьому оптимальною можна вважати таку програму, яка за даних умов розвитку господарської діяльності забезпечує максимально можливе досягнення поставлених цілей при найбільш ефективному використанні трудових, матеріальних і природних ресурсів [9, 5].

Ефективність — показник того, наскільки повно зусилля (ресурси), витрачені керуючим суб'єктом і суспільством на виконання поставлених завдань, реалізовані в соціально значущих кінцевих результатах [10, 240]. До критеріїв ефективності, які застосовуються на практиці, звичайно відносять розміри видатків, строки виконання завдань, строки окупності тощо.

Необхідність розроблення програм на основі принципу ефективності зумовлена також тим, що в багатьох випадках множинність напрямків програмного регулювання в поєднанні з низьким рівнем програмної та міжпрограмної узгодженості, а також і їх ефективності, призводить лише до розпорошення коштів.

На жаль, фактом є те, що вимоги до розроблення техніко-економічних обґрунтувань програм застаріли, на методологічному рівні існує підхід до програм як до сукупності комерційних проектів. Однак сьогодні в Україні дуже важливо оцінювати бюджетну ефективність кожної програми в цілому, а також довгостроковий мультиплікативний ефект від її реалізації для розвитку господарської діяльності.

5. Принцип забезпеченості фінансовими ресурсами.

На жаль, питанню фінансування програм не приділяється належної уваги, а принцип забезпеченості фінансовими ресурсами й зовсім не закріплений на законодавчому рівні як обов'язкова умова розроблення та реалізації програм.

Безліч прийнятих програм не виконується саме через відсутність належного фінансування, недостатність коштів у державному або місцевому бюджетах.

Звичайно, в бюджеті ніколи не буде вистачати необхідної кількості коштів для повного виконання завдань щодо всіх державних програм. Однак дана обставина не виправдовує погані результати реалізації програм, оскільки останні спричиняють декларативність програмних положень, недовіру суб'єктів господарювання і звичайних громадян до державної програми як до акта, прийнятого уповноваженими органами влади, здатного реально впливати на господарські процеси в Україні.

При прийнятті програми важливо оцінити реальну можливість виконання її заходів. Найчастіше при скороченні видатків щодо програм відсутня ясність щодо того, які ж саме заходи є ключовими, а які другорядними, наскільки «еластичні» ті чи інші заходи до зниження рівня їх фінансування. І не дивно,

що припинення (скорочення) тих чи інших конкретних заходів найчастіше порушує причинно-наслідкові зв'язки між усіма заходами програми, що різко знижує її програмно-цільовий потенціал.

6. Принцип органічної єдності програм.

Сутність даного принципу зводиться до того, що ефективність окремо взятої програми розвитку господарської діяльності можлива лише в тому випадку, коли всі програми, що вже діють і тільки розроблюються, перебувають між собою у взаємозв'язку, не суперечать одна одній, передбачаючи різні напрями програмного регулювання господарських відносин, а створюють рух уперед в одному напрямі, завданому на законодавчому рівні. Необхідно, щоб передбачені заходи в розроблюваних програмах максимально повно базувалися на вже досягнутих результатах, не дублюючи інші програми та передбачаючи загальну координацію зусиль різних органів державного управління щодо розв'язуваної проблеми. У цьому зв'язку доцільно говорити про проведення інвентаризації існуючих програм. Оскільки наявність у різних програм однакового предмета регулювання призводить лише до плутанини в проведених заходах, і знову ж до непотрібного виділення коштів із бюджету на реалізацію хоч і різних програм, але з ідентичними запланованими в них роботами.

Необхідно також відзначити, що принцип органічної єдності програм використовувався й при радянському плануванні розвитку економіки. Теоретики називали його «принципом безперервності дії планів», який виражався в єдності (наступності) довгострокових, середньострокових, перспективних і поточних планів [11, 132].

Висновки. Таким чином, правове регулювання господарських процесів є складним і багатостороннім питанням, від способу вирішення якого залежить ефективність функціонування економіки країни, темпи розвитку господарської діяльності. Використання правових принципів у процесі розроблення програм розвитку господарської діяльності є стартом у досягненні господарського порядку. Саме законодавство здатне чітко визначити основи і зміст, шляхи й засоби становлення та розвитку господарства. Як справедливо звертає увагу В. Коростей, ринкова економіка за формою і змістом є правовою, а за цілями і завданнями, досягненню кінцевих результатів — господарською [12, 5].

Однак слід мати на увазі, що яку б економічну і правову силу не мала б держава, вона не повинна переступати межу, за якою можливе обмеження прав господарюючих суб'єктів на свободу підприємництва, що має забезпечуватися й контролюватися системою демократичних інститутів. Єдність ринку в цілому залежить від держави, довіра до якої з боку господарюючих суб'єктів пов'язана зі стабільністю, що має місце у всіх сферах її життєдіяльності, а головне, в правовій і господарській сферах.

Програмне регулювання господарської діяльності не є єдиним «порятунком» економіки України. Однак системна організація цієї форми державного регулювання економічних процесів здатна зробити ефективними державні заходи у сфері реформування господарства.

Література

1. Марущак В. П. Правове регулювання планування змішаної економіки : у 2-х ч. / В. П. Марущак. — О. : Вид-во ОРІДУ УАДУ при Президентові України, 2002. — Ч. П. — 166 с.
2. Кудрявцев Ю. В. Норма права как социальная информация / Ю. В. Кудрявцев. — М. : Юрид. лит., 1981. — 144 с.
3. Хозяйственное право : учебник / В. К. Макутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; под ред. Макутова В. К. — К. : Юринком Интер, 2002. — 912 с.
4. Державне регулювання економіки : навч. посіб. — Вид. 2-ге, доопрац. і доп. — К. : КНЕУ, 2004. — 440 с.
5. Кравцова Т. М. Державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності: організаційно-правові засади реалізації : монографія / за заг. ред. академіка Академії правових наук України О. М. Бандурки. — Х. : Вид-во нац. Ун-ту внутр. справ, 2004. — 266 с.
6. Программно-целевой метод в планировании / отв. ред. Н. П. Федоренко. — М. : Наука, 1982. — 150 с.
7. Симачев Ю. Стали ли федеральные целевые программы инструментом государственной промышленной политики / Ю. Симачев, А. Соколов, М. Горст // Российский экономический журнал. — 2002. — № 8. — С. 3-11.
8. Лексин В., Швецов А. Общегосударственные реформы и территориальное развитие / В. Лексин, А. Швецов // Российский экономический журнал. — 2000. — № 8. — С. 23-29.
9. Каю Х. О. Планирование производственно-хозяйственной деятельности предпринимателей / Х. О. Каю ; отв. ред. Н. С. Малейн. — М. : Юрид. лит., 1984. — 96 с.
10. Зеркин Д. М. Основы теории государственного управления : курс лекций / Д. М. Зеркин, В. Г. Игнатов. — Ростов н/Д: изд. центр «МарТ», 2000. — 448 с.
11. Советское административное право: Основы управления народным хозяйством / под ред. Ю. М. Козлова, Б. М. Лазарева, А. Е. Лунева, М. И. Пискотина. — М. : Юрид. лит., 1981. — 280 с.
12. Коростей В. Правовая инфраструктура экономики / В. Коростей // Предпринимательство, хозяйство и право. — 2000. — № 11. — С. 3-9.

Анотація

Поповська І. П. Правові принципи розроблення програм розвитку господарської діяльності в Україні. — Стаття.

Досліджено правові принципи розроблення програм розвитку господарської діяльності, які виражають сутність програмного регулювання та обумовлюють його результативність. Охарактеризовано такі запропоновані принципи, як: доцільність, науковість, збалансованість або узгодження приватних і публічних інтересів, ефективність, забезпеченість фінансовими ресурсами, органічна єдність програм. Визначено шляхи удосконалення системи правових засад програмного регулювання господарської діяльності в Україні.

Ключові слова: правові принципи, розроблення програми, розвиток господарської діяльності, програмне регулювання, ефективність виконання.

Аннотация

Поповская И. П. Правовые принципы разработки программ развития хозяйственной деятельности в Украине. — Статья.

Исследованы правовые принципы разработки программ развития хозяйственной деятельности, которые выражают сущность программногo регулирования и обуславливают его результативность. Охарактеризованы такие предложенные принципы, как: целесообразность, научность, сбалансированность или согласование частных и публичных интересов, эффективность, обеспеченность финансовыми ресурсами, органическое единство программ. Определены пути совершенствования системы правовых основ программногo регулирования хозяйственной деятельности в Украине.

Ключевые слова: правовые принципы, разработка программы, развитие хозяйственной деятельности, программное регулирование, эффективность выполнения.

Summary

Popovska I. P. Legal principles of the development programs of economic activity in Ukraine. — Article.

There are analyzed the legal principles of the development programs of economic activity, which express the essence of program regulation and determine its effectiveness. There are characterized such principles as: feasibility, scientific content, balance or coordination of private and public interests, efficiency, availability of financial resources, and organic integrity of the programs. Ways of improving of the legal framework regulating the economic activity in Ukraine are determined.

Keywords: legal principles, working out of the program, development of economic activity, program regulation, efficiency of execution.

УДК 347.773

О. В. Басай

НАБУТТЯ ПРАВ НА ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

Постановка проблеми. Визначаючи права інтелектуальної власності, кожна юридична система ставила перед собою питання створення закону, який був би здатний регулювати відносини щодо цих нематеріальних об'єктів, що не знають кордонів і можуть бути використані в різних місцях, причому одночасно [1, с. 12.].

Право ЄС не замінило національне право інтелектуальної власності країн-членів. Проте введення єдиної системи охорони деяких об'єктів (товарних знаків, промислових зразків) і плани про введення такої охорони відносно інших об'єктів (винаходів і корисних моделей) свідчать про те, що коли-небудь територіальний характер прав інтелектуальної власності в єдиній Європі може бути повністю подоланий [2].

Одним із основних напрямів зовнішньої політики нашої держави є її інтеграція як повноправного члена у світове і європейське економічне й культурне співтовариство. Важливою складовою цього процесу в Україні є створення максимально сприятливих правових, організаційних та економічних умов для юридичних і фізичних осіб щодо набуття, здійснення і захисту прав інтелектуальної власності. Насамперед це стосується удосконалення національного законодавства в сфері інтелектуальної власності. Зміни до чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності мають бути спрямовані, в тому числі, й на адаптацію національного законодавства до законодавства ЄС [3].

Стан дослідження. Окремі аспекти права інтелектуальної власності ЄС досліджували Г. Андросчук, Т. Демченко, В. Дроб'язко, Р. Дроб'язко, Р. Еннан, В. Жаров, І. Кожарська, О. Коцюба, О. І. Харитонова, Є. О. Харитонов, В. Муравйов та ін. Питання охорони промислових зразків у ЄС також висвітлено у працях: А. Пахаренко-Андерсон, В. Скордамал'ї, О. Чомахашвілі та ін.

Метою статті є визначення умов та порядку реєстрації прав на промисловий зразок ЄС, визначення переваг правової охорони промислових зразків Спільноти.